

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Նոր Տարւոյ եւ Ս. Ծննդեան տօնին առ-
քիւ Գեր. Տեղապահ Հայրաւորքը հետեւեալ
օնորհաւորական հեռագիրը ուղղեց Ամենայն
Հայոց Վեհ. Հայրապետ՝ Նորին Ս. Օծութին
Տ. Տ. Գեորգ Աբաղաւորայն կաթողիկոսին:

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹԻՆ

ՎԵՀ. Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ. Ձ.

Արքանագոյն Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Ս. Էջմիածին (Հայաստան)

Ձերդ Ս. Օծութեան կը ներկայացնենք
մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները Նոր
Տարւոյ եւ Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ,
մաղթելով Ձերդ Ս. Օծութեան երկար եւ
երջանիկ կեանք եւ Հայց. Առաք. Մայր
Եկեղեցիին եւ սիրեցեալ Հայրենիքին բար-
գաւաճութիւն:

ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՌԱՔ. Ս. ԱԹՈՌՈՅ
ԵՂԻՇԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

30 Դեկտ. 1950

Ս. Աթոռ, Երուսաղէմ

Նոյն առիթով հետեւեալ հեռագիրը ուղ-
ղուած է Ս. Աթոռոյս Բարեբաւ Նորին Վսե-
մուրին Գալուստ Պէյ Կիւլպէնկեանին:

ՆՈՐԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒՍՏ ՊԵՅ
ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

Լիզպոն

Նոր Տարւոյ եւ Ս. Ծննդեան տօնին
առթիւ Ձերդ Վսեմութեան կը ներկայա-
ցնենք մեր ջերմագին շնորհաւորութիւն-
ները, մաղթելով Ձեզ երկար, երջանիկ եւ
բարգաւաճ կեանք:

ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՌԱՔ. Ս. ԱԹՈՌՈՅ
ԵՂԻՇԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

30 Դեկտ. 1950

Ս. Աթոռ, Երուսաղէմ

Իրաքի Մայր Թագուհիին ցաւալի ման-
ուան առթիւ, հետեւեալ հեռագիրներու փո-
խանակութիւնը եղած է Գեր. Տեղապահ Հօր
եւ Նորին Վեհ. Ապալլա Բագաւորին եւ
Իրաքի Վսեմ. Խնամակալ Իօխանին միջեւ:

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՆ
ԱՊՏՍԼԼԱ Ս. ԹԱԳԱՒՈՐ

Ամման

Ճամբորդութենէ մը վերադարձիս, խոր
վիշտով լսեցի տխուր մահը Ձեր Վեհափա-
ռութեան եղբոր-որդոյն հարսին՝ Իրաքի
Մայր Թագուհիին:

Կը փութանք Ձերդ Վեհափառութեան
ներկայացնել մեր եւ մեր Միաբանութեան
ցաւակցութիւնները:

ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՌԱՔ. Ս. ԱԹՈՌՈՅ
ԵՂԻՇԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

25 Դեկտ. 1950

Ս. Աթոռ, Երուսաղէմ

Ի պատասխան ստացուած է հետեւեալ հե-
ռագիրը:

ԳԵՐ. ՏԵՂԱՊԱՀ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԵԱՆ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Հրահանգուած եմ շնորհակալութիւն
յայտնել Ձեզ, Ձեր ցաւակցութեանց փո-
խարէն:

ՍԵՆԵԿԱՊԵՏ
ՀԱՇԻՄԱԿԱՆ ՊԱՆԱՏԻ

27 Դեկտ. 1950, Ամման

ՎՍԵՄ. ԽՆԱՄԱԿԱԼ ԻՇԽԱՆ ԻՐԱՔԻ

Իրաք

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանը
իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ,
Ձեր բոլոր Մայր-Թագուհիի մահուան առ-
թիւ եւ երկնային խաղաղութիւն կը հայցէ
Ձեր վշտահար հոգիին համար:

ՏԵՂԱՊԱՀ ԱՌԱՔ. Ս. ԱԹՈՌՈՅ
ԵՂԻՇԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

27 Դեկտ. 1950

Ս. Աթոռ, Երուսաղէմ

Ի պատասխան Գեր. Տեղապահ Հայրը
ստացած է հետեւեալ հեռագիրը:

ԳԵՐԱՊԱՏԻԻ Տ. ԵՂԻՇԷ՛ ՎՐԴ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Տեղապահ Հայոց պատրիարքութեան
Երուսաղէմ

Հրահանգուած եմ Նորին Վսեմութիւն
Իրաքի Խնամակալ Իշխանէն, հաղորդելու
Ձերդ Գերապատուութեան իր սրտագին
շնորհակալութիւնները Ձեր ցաւակցութեանց
փոխարէն. Նորին Վսեմութիւնը կ'աղօթէ
որ Ամենակալը շնորհէ Ձեզ բարօրութիւն
եւ առողջութիւն:

ՍԵՆԵԿԱՊԵՏ
ԱՐԺՈՒՆԱԿԱՆ ՊԱՆԱՏԻ

4 Յունուար 1951, Իրաք

**ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵՆԵՂՆԵՐՈՑ
ՆԱՐԵՆԵՐՈՒ ԶՅՑԵՂՈՒՄԸ, ՕԾՈՒՄԸ
ՍԻ ԳԻՒՑԵՆԱԶԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ**

Ո. Յարութեան Տաճարի սեփականատեր, իրաւակից Հայ, Յոյն և Լատին երեք պատրիարքարաններու միջև տասնեակ մը տարիներ առաջ կատարուած համաձայնութեան մը իբրև արգիւնք, երեք պատրիարքարանները իրենց բացարձակ սեփականութիւնը եղող կարգ մը մասերուն մէջ պիտի կատարէին նորոգութիւններ: Այս համաձայնութեամբ էր որ Յոյներ վերաշինեցին 1927ի երկրաշարժէն խախտած իրենց Պաթարիկանի գմբէթը, Լատիններ խճանկարեցին Գողգոթայի մատրան իրենց բաժինը, իսկ Հայոց պատրիարքարանը՝ մեր Ո. Լուսաւորիչ եկեղեցին (օտարներուն ծանօթ Ս. Հեղինէ անուանակոչութեամբ):

Ո. Լուսաւորիչ նորոգութիւնները սկսան 1938 թուականին և տեւեցին քանի մը տարի, իր ժամանակին անհրաժեշտ անդրադարձումները ունեցած են Սիոնի էջերէն: Ո. Աթուր մեծածախս զոհողութիւններով մաքրեց սոյն գեղեցիկ տաճարը դարերու ընթացքին փլուզած իր ձեւերէն հողէ յատակէն, փայտեայ խաչկալներէն ու քաղ-րիկներէն, զանոնք փոխանակելով հայաբուստ մարմարեայ զոյգ կաթոլիկէ-խորաններով, երկաթեայ բազրիկներով, մաքուր սրբատաշ յատակով, նոյն ատեն անձածկ մաքրութեան մը մէջ երեւան բերելով Տաճարի կոստանդինեան էջէանի ամրանիստ պատերը, նմանապէս վար առնուեցան դարերու հոլովումէն անհնաշիւի դարձած բոլոր սրբանկարները, նոյն ատեն տաճանդաւառը նկարիչ Պր. Մ. Աթուրեանին յանձնարարելով անոնց փոխարէն զետեղելի նոր նկարներու գծագրութիւնը: Սոյն նկարներու պատրաստութիւնը աւարտած էր գրեթէ չարաք մը առաջ (23 Հոկտ.): Ամբողջացուելէ յետոյ Ո. Տեղեաց իրաւակարգին յատուկ գործողութիւնները, ամբողջ շարժումն մ'ընթացքին նկարները չըրջանակեցան ընկող չըրջանակներով և ազուցուեցան Տաճարի պատերուն: Տաճարի աջակողմեան պատին վրայ ազուցուեցաւ նաև նորոգութեան հետեւող մարմար իշխատակարանը:

Ի պատրիարքութեան Ս. Մուսաղլւի Յ. Մեսոպայ Բ. և Պոլսեցոյ, Գորգեցաւ Ս. Եկեղեցիոյ յանուն Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի մեռոյ, Խանդեմ Երկու Գորակառոյց կաթողիկէի բւ սրբաօջ սալաբարի բւ մեծաղեայ վանդակօք, աղեմարք Մերոյ Արքուոյս ի վանկումն Ազգիս Հայոց — 1940 = 1962

Սոյն իշխատակարանը պատրաստուած էր տարիներ առաջ և սահայն Ո. Տեղեաց իրաւակարգին յատուկ պատճառներով իր ատենին կարելի չըլլալով զետեղել, յետաձգուեցաւ մինչև այսօր: Այս առթիւ պէտք է յիշել որ նորոգութեան ամբողջութիւնը իր ընթացքը առած է Ս. Աթուր Տ. Տ. Թորգոմ, Մեսոպայ և Կիրեղ պատրիարքներու օրերուն խլելով երեքին ալ ջանքն ու հողաժուժիւնը հաւասարապէս:

Պատկերներու ներկայ զետեղումով ոչ միայն վերջնականապէս կ'ամրոգչանար Տաճարին վերանորոգութիւնը այլ և Տաճարը կը հագնէր հայկականութեան աչքառու և աննպարար իր հանդերձանքը:

Թիւով տասնեկէնը այս նկարները կը ներկայացնեն պատմական-քրիստոնէական մեծագոյն իրադարձութիւնները մեր ժողովուրդին: Անոնցմէ խոշորագոյն հինգը կը ներկայացնեն. Լուսաւորիչի ելքը վիրապէն, Տրդատի մկրտութիւնը Ս. Լուսաւորիչէն, էջմիածնի հիմնարկումը Ս. Լուսաւորիչէն, Վարադաշ խաչին գիւտը Յովէլ և Թաթիկ հոգևորներու ձեռքով, և խաչին գերեզմարժը 629 թուականին Պարսկաստանէն և այս առթիւ անոր անցքը Հայաստանէն տարուելու համար Բիւզանդիոն, իսկ մնացեալները՝ մենանկարներն են մեր առաջին լուսաւորիչներ՝ Թադէոս և Բարթողիմէոս առաքելներու, Ս. Սանդուխտի, Ս. Ս. Արիստակէս, Վրթանէս, Յուսիկ, Սահակ հայրապետներու, Ս. Մեսոպայի, Ս. Տրդատ Թադաւորի և Ս. Վարդանի, իսկ զոյգ խորաններու սրբապատկերներէն առաջինը կը ներկայացնէ Լուսաւորիչը՝ Աստուածամօր իր տեղիչ-քին մէջ պայծառացած (Լուսաւորիչ խորանին): Իսկ միւսը՝ Աստուածորդայն Մկրտութիւնը Յովհաննէսէն (Ս. Կարապետի խորան):

Նոյեմբեր 3ին կ'ամրոգչանային նկարներու զետեղումը Ո. Լուսաւորիչէն ներս, ու տաճարը չքեղ զարդարումով մը մէջ պատրաստ կ'ապառնէր յաջորդ օրուան մեծահանդէս արարողութեանց:

Նոյ. 4ին յետ միջօրէի ժամը 2ին նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Հօր. հոգ. վարդապետ հայրեր պաշտօնական թափօրով և ժողովուրդի խումբ բազմութեամբ իջան Ո. Յարութեան Տաճար: Տաճարէն ներս մուտքը կատարուեցաւ Հրաշափառի հանդիսաւոր, ճոխազգեստ թափօրով: Որմէ ետք կատարուեցաւ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին առջև ուխտի արարողութիւնը: Ապա թափօրը չըջան ընելով Տաճարի հիւսիսային թևի Ս. Կոյսի կանաքաբարակէն իջաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ յարակից Գիւտ խաչի Այր-մատուռը, այնտեղ ևս կրկնուելէ ետք ուխտի արարողութիւնը, թափօրը բարձրացաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւնը և վաղուան տօնին նախատօնակը:

Արարողութեանց աւարտին սկսաւ սրբանդաններու օծումը նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Հօր: Տաճարը կը յորդէր եկեղեցականներու, հաւատացեալ ժողովուրդի և ուսանողութեան խումբ բազմութեամբ ու կրօնական վերացումով լեցուն այս ամբոխումին մէջէն հազիւ կարելի կը դառնար արարողական շարժումները:

Ըստ կարգի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հետզհետէ բոլոր պատկերները օտացան իրենց օծումը Գեր. Տեղապահէն և Միաբանութեան երէց վարդապետ հայրերէն:

Հուսկ ապա կատարելէ յետոյ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան երեկոյեան թափօ-

բը, պաշտօնական գնացքով Միաբանութիւն եւ ժողովուրդ վերադարձան մայրաքաղաք լեցուն Հայք, եկեղեցւոյ խորհուրդին հոգեպարար խընդութեամբը:

Վերջին այս երեք տարիներու ընթացքին, Ս. Տեղեաց մէջ իրաւական գետնի վրայ երկրորդ կարեւոր յաջողութիւն մըն է մեզի համար Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ նկարադարդումը, առաջինը ըլլալով երկու տարիներ առաջ մեր կողմէն կառուցուած Գեթսեմանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ զաւթին արեւմտեան սրբատաշ պատը:

Նոյեմբեր 5ին Գիւլէ Խաչ. — Նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Հօր, հոգ. վարդապետ հայրեր առաւօտուն պաշտօնական գնացքով Իջան Ս. Թարեգին Տաճար. Գողգոթայի մատուռն ուխտի այցելութենէն յետոյ՝ Առաւօտեան ժամերգութիւնը և հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Ասողիկ Վրդ. Ղազարեան:

Ինչպէս երէկ այսօր ևս հաւատացեալներու և ուսանողութեան խառն բազմութիւնը կը յորդէր Տաճարէն ներս:

Յետ Ս. Պատարագի Գեր. Տեղապահ Հօր նախագահութեամբ կատարուեցաւ օրուան մեծահանդէս թափօրը, խաչ ու խաչվառներով, վառեալ մամուլէններով ու ճօթ զգեստաւորուածով թափօրականք նախ իջան Գիւլէ Խաչի այլը, ուր Աւետարանի ընթերցումէն յետոյ Գեր. Տեղապահ Հայրը բարձրացուցած կենաց խաչավախտի ճառանշան մատուցեց բարձրացաւ Ս. Գերեզմանի բոլորակներ, ուր վառեալ մամուլէններ ի ձեռքին կ'սպասէր առանողութիւն և ժողովուրդ, Ս. Գերեզմանին շուրջ յետ երրակի դարձան թափօրը ուղղուեցաւ զէպի Պատանատեղին, ուր ևս կատարուեցաւ Աւետարանի ընթերցում, Ապա Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին առջև կատարուեցաւ Աւետարանի ընթերցում և Ս. Խաչի տունին յատուկ արարողութիւններ՝ որով յետոյ թափօրը Պատանատեղեայն շրջափակէն անցնելով իջաւ դարձաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր Գեր. Տեղապահ Հայրը Ս. Խաչավախտի օրհնութեամբ փակեց հանդէսը:

Արարողութեանց աւարտին Միաբանութիւն և ժողովուրդ հանդիսաւոր գնացքով վերադարձան Մայրաքաղաք:

* 1 Նոյ. Դչ. — Գեր. Տեղապահ Հայրը ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Գարեգին Արդ. Գաւանճեանի և Պր. Կարպիս Հինգիւնի, ներկայ գտնուեցաւ Լուսեւրականներու պաղարին:

* 8 Նոյ. Դչ. — Հոգ. Տ. Ասողիկ Վրդ. Ղազարեան արձակուրդով այսօր մեկնեցաւ Հալէպ:

* 12 Նոյ. Կիր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Թարեգին Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան:

* 17 Նոյ. Ուրբ. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տունին նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ:

հանդիսապետութեամբ Հոգ. Տ. Նորայր Վրդ. Պաղարեանի:

* 18 Նոյ. Եր. — Սրբազ Հրեշտակապետաց Գարեգին եւ Միխայելի. առաւօտեան ժամերգութիւնն ու Ս. Պատարագը մատուցուեցան Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Թարեգ Վրդ. Վարդանեան, Յետ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ Հոգեհանգիստ Ս. Աթոռոյ բարերար Աղաւնի ձէվահիրճեանի և զաւակաց և եղբարց հոգւոյն ի հանգիստ:

* 19 Նոյ. Կիր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Թարեգին մեր վերնատան մատուռին մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Թարեգին Վրդ. Մուշեան:

* 25 Նոյ. Եր. — Ի դիմաց Գեր. Տեղապահ Հօր, Հոգ. Տ. Ս. Սուրէն և Հայրիկ վարդապետներ, նոր քաղաքի (Երուսաղէմի) կալուածներու վերստացման խնդրով Խորայէլ մեկնեցան:

* 26 Նոյ. Կիր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Թարեգին Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արահամեան:

* 30 Նոյ. Եչ. — Այսօր, Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արահամեան արձակուրդով եղիպտոս մեկնեցաւ:

* 1 Դեկտ. Ուր. — Ի դիմաց Գեր. Տեղապահ Հօր, Հոգ. Տ. Թարեգին Վրդ. Մուշեան, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Գարեգին Արդ. Գաւանճեանի, ներկայ գտնուեցաւ Ն. Վ. Ապտալլա թագաւորի քաղաքս ժամանելու ընդունելութեան, Ռաւոտայի զօրանոցի առջև, իսկ կ'սորուան 12ին դարձեալ Ռայուտայի մէջ տեղւոյս քաղաքապետութեան կողմէ եղած հրաւերին ներկայ գտնուեցաւ, ի պատիւ Նորին Վեհափառութեան տրուած ճաշկերոյթի սեղանին:

— Գ. մ. ժամը 3ին Հոգ. Տ. Ս. Սուրէն և Հայրիկ վարդապետներ Խորայէլէն Ս. Աթոռ ժամանեցին:

* 3 Դեկտ. Կիր. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Թարեգին վերնատան մեր մատուռին մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան:

— Երեկոյեան արարողութիւնը և վաղուան տունին նախատօնակը պաշտուեցաւ Ս. Թարեգին Մայր Տաճարին մէջ՝ նախագահութեամբ Հոգ. Տ. Սուրէն Վրդ. Քէմհանեանի:

ՆՈՐ ՈՐԲԱՐԱԿԻՐՆԵՐ

4 Նոյեմբեր Երեւան երեկոյեան ժամերգութենէն յետոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Գեր. Տեղապահ Հայրը սքանաւոր ուրաւակութեան աստիճան տուաւ Ս. Աթոռոյ ժառանգաւորաց Վարժարանի ընթացաւոր երկու սաներու՝ Տիրացու Յակոբոս Քէշիշեանի եւ Տիրացու Սիմոն Ավանեսի:

Բարեկեան Տիրացուներ արդէն իսկ սկսած են հետեւել Ընծայարանի դասաւանդութեանց ու շատ մօտ ժամանակէն պիտի ստանան նաեւ Աւագ-Սարկիսաւորեան աստիճանը: